

Recensie: Peter Vermeulen

Oliver Sacks: 'Het innerlijk oog' Uitgeverij Meulenhoff, Amsterdam 2010. ISBN: 9789029086837 (Neurologie/1)

Soort boek/ziekte/stijl: In 'Het innerlijk oog' onderzoekt Oliver Sacks het gezichtsvermogen. Hij verdiept zich in belangrijke aspecten van de menselijke belevingswereld: hoe komt het dat we driedimensionaal kunnen zien, hoe kunnen we ons met gesloten ogen de wereld voorstellen, en hoe kunnen onze hersenen manieren vinden om de wereld opnieuw waar te nemen nadat die voor onzichtbaar is geworden?

Over de schrijver: Oliver Sacks is praktiserend arts en auteur van onder andere “De man die zijn vrouw voor een hoed hield”, “Musicofilia” en “Ontwaken in verbijstering” (dat de basis vormde voor de film Awakenings, die genomineerd werd voor een Oscar). Hij woont in New York City, waar hij werkzaam is als hoogleraar neurologie en psychiatrie aan de Columbia University Medical Center. Hij is Columbia's eerste Columbia University Artist.

Korte beschrijving: Sacks vertelt persoonlijke verhalen van patiënten uit zijn klinische praktijk. Er is Lilian, een bekend concertpianiste die langzaam het vermogen om bladmuziek te lezen is verloren. Pat, een galeriehoudster die expressieve (ook wel motorische) afasie ontwikkelt na een hersenbloeding en Howard Engel, een Canadees auteur, heeft alexie - ook wel woordblindheid - gekregen na een beroerte. Als Sacks ons vertelt over prosopagnosie voert hij behalve zichzelf ook chimpanseedeskundige Jane Goodall als patiënt op. Beiden hebben problemen met het herkennen van gezichten. Stereo Sue is het verhaal van een oude kennis van Sacks die scheel is geboren en pas op later leeftijd door de inmiddels toegenomen kennis ook stereozicht krijgt. De voorbeelden uit zijn praktijk worden aangevuld met zijn enorme kennis op het gebied van de neurofysiologie die hij ook voor de leek begrijpelijk maakt.

In het persoonlijk dagboek beschrijft hij zijn ervaringen met een bij hem geconstateerde oogtumor. Angst en paniek worden afgewisseld door nauwkeurige observaties en beschrijvingen met een beschouwelijk tintje. Hij maakt de lezer duidelijk dat er een grens is aan de mogelijkheden tot volledig herstel. Er komt een punt, volgens Sacks, waarop we anders moeten omgaan met onze beperking dan de hoop louter op arts en wetenschap te richten.

In het laatste hoofdstuk waaraan de titel van het boek is ontleend, beweert Sacks dat het wegvallen van visuele toevoer bij blindheid gaandeweg door andere zintuigfuncties - tastzin, hoorzin, smaakzin – wordt overgenomen. Het is wat Sacks “corticale plasticiteit” noemt. Deze stelling, die hij poneert in een artikel gebaseerd op de ervaringen van de Engelse hoogleraar John Hull - volledig blind geworden op zijn achtenveertigste - blijft echter niet geheel overleefd. Hij ontvangt flink wat reacties van mensen, die ook op latere leeftijd blind zijn geworden. Ze beweren vaak het tegenovergestelde en herkennen zich volstrekt niet in het verhaal van Hull. Uiteindelijk is zijn conclusie dat al die zintuiglijke hersengebieden met elkaar verbonden zijn en veelal samenwerken. En dat we, tot slot, functie en kracht van taal bij het uitdrukken en uitwisselen van al onze ervaringen vooral niet moeten uitvlakken.

Wat viel op: De warmte en betrokkenheid waarmee hij zijn patiënten beschrijft maakt dat Sacks je voortdurend weet te boeien en ontroeren en dat geldt ook zeker voor de kennis die hij met de lezer deelt.

Elke patiënt die de verhalen van Sacks leest zal zich begrepen voelen en put er ongetwijfeld moed en inspiratie uit. Het laatste hoofdstuk, een beschouwing, laat zien dat Oliver Sacks geen

dogmaticus is. Hij is niet bang zijn onderwerp van verschillende kanten te belichten, staat open voor verschillende ervaringen. Sacks is wetenschapper, maar gaat soepel om met zijn gedachten en uitgangspunten. Het maakt het lezen van dit boek ook nog eens avontuurlijk.

Citaten. Pag. 52: "Muziektherapie is van onschatbare waarde voor sommige patiënten met expressieve afasie, die, doordat ze merken dat ze de woorden van een liedje kunnen zingen, het geruststellende gevoel krijgen de taal niet helemaal kwijt te zijn, ergens van binnen nog bij een paar woorden kunnen komen."

Pag. 112: "Bij primaten zoals wij, hebben naar voren gerichte ogen andere functie. De enorme, vlak bij elkaar staande ogen van maki's dienen ter verduidelijking van de complexiteit van donker, dicht gebladerte, waaruit ze, met stilgehouden kop, zonder stereozicht haast onmogelijk wijs zouden kunnen worden – en in een jungle vol illusie en misleiding is stereozicht onmisbaar bij het doorzien van camouflage."

Pag. 177: "We waarderen ons perifere zicht minder dan we zouden moeten, want we zijn ons er meestal niet expliciet van bewust. We kijken, fixeren, we richten met onze fovea's, ons centrale gezichtsvermogen. Maar het is het perifere zicht, daaromheen, dat ons een context verschaft, ons laat beseffen hoe datgene waarnaar we kijken in de wijdere wereld is gesitueerd."

Pag. 213: "‘Zienden vinden het leuk met me te reizen,’ zei ze. ‘Ik stel hen vragen, dan kijken ze en zien ze dingen die ze anders niet gezien zouden hebben. Te vaak zien zienden niets!’"

Recensies. Sander Pleij: Eigenlijk schrijft Oliver Sacks detectives: er is een casus, een soort van misdaad in het brein, en we gaan met Sacks op zoek naar wat het gedaan heeft. We betreden een schemerwereld vol helden en boeven met illustere namen als occipitotemporale cortex, gyrus fusiformis en een fat cat: de multimodale mediale temporaalkwab. Weliswaar zijn in deze aflevering de beschrijvingen van het slachtoffer soms tergend lang, maar daartegenover staat dat de detective ook zijn persoonlijke demonen te lijf moet: hij wordt achtervolgd door prosopagnosie en die zorgt ervoor dat hij gezichten en plaatsen tot en met zijn spiegelbeeld en woning nauwelijks herkent. En dan wordt onze held aangevallen door de capo di tutti capi: ... Afijn, dat moet u zelf lezen. _

(<http://www.vn.nl/boeken/non-fictie/het-innerlijk-oog-oliver-sacks>)

Christiane Vink: "Ook in Het innerlijk oog staan weer ontroerende, intrigerende en verbazingwekkende verhalen uit Sacks' praktijk. Hoewel er wel eens is gesuggereerd dat Sacks zijn patiënten exploiteert ten behoeve van zijn literaire ambities, doemt er uit zijn werk een heel ander beeld op. Sacks toont zich een warme en zeer betrokken arts, die ver uit zijn comfort zone stapt om zijn patiënten te kunnen begrijpen en ondersteunen."

(<http://www.athenaeum.nl/recensies/oliver-sacks-het-innerlijk-oog>)